

A mi kis köztársaságunk

EGY TÖRVÉNYES KORMÁNY MEGALKULÁSA

Az első főispáni kinevezések kevéssel újév után, január negyedikén jelentek meg a kormány hivatalos lapjának számító Debreceni Magyar Közlöny első számában. Kilenc kelet-magyarországi megye kapott új főispánt, ebből három kommunista, három független kisgazda, két szociáldemokrata és egy nemzeti parasztpárti főispán volt. A kormányközöny első számának szedése rendkívül nehezen ment, mert az alacsony gáznymás miatt alig működtek a városi nyomdában a szedőgépek, és a szovjet városparancsnokság a nyomda alkalmazottainak nagy részét ismeretlen helyre vitette, ahonnan a város nemrég kinevezett kisgazdapárti polgármesterének, Bazárinak egyelőre nem sikerült visszahozni őket.

Tovább nehezítette a közlöny szedésének felelősségteljes munkáját, hogy a főispáni kinevezéseket követő tizenhét kormányrendeletből tizenhatot a megjelenés napján, január negyedikén délben vagy kora délután bocsátott ki és írt alá az illetékes miniszter, ami arra utal, hogy a rendeletek egyes pontjai körül az utolsó pillanatig éles viták folytak, és a különböző pártállású politikusok úgyszólván semmiben sem tudtak megegyezni.

Ezzel szemben a kormányrendeletek és a közlöny megjelenése arra utal, hogy az új esztendő első napjaiban van már kormány. Megalakult, és működik, legalábbis a szovjet megszállás alá került – azaz, bocsánat, felszabadult – ország részben. A dolog úgy áll, hogy a kormány már a szomorú emlékű előző évben, 1944 utolsó előtti hetében, karácsony előtt megalakult. A nagyon törvényes, még annál is inkább demokratikus, de legfőképpen ideiglenes magyar kormány névsora Sztálin elvtárs 65. születésnapján vált közzismertté.

A miniszterelnök Márkus altábornagy. Ez tulajdonképpen meglepő. Nem hittük volna, hogy az új demokratikus kormány élén egy horthysta tábornok áll majd. Azonkívül Márkusnak az volt a híre, hogy világlejében soha nem értett semmihez, kizárólag üvöltözni tudott. De most már üvöltözni sem tud, vagy inkább nem akar: visszafogottan, demokratikusan beszél, már ahogyan ő elképzelte a demokratikus hanghordozást.

De ha már horthysta tábornok vezeti az új demokratikus kormányt, akkor leginkább Asztalos csendőrtábornokot tudtuk volna miniszterelnökként elképzelni, hiszen ő volt az, akit a kormányzó még szeptember végén Moszkvába küldött, hogy titkos tárgyalásokat kezdjen a szovjetekkel kötendő fegyverszünetről. Még most is bármikor fel tudja mutatni

a kormányzó írásbeli felhatalmazását! Leginkább ő képviselhetné a folyamatosságot a le-tűnt Horthy-rendszer és az új demokrácia közt! Rádásul Asztalos nem az elmúlt ősszel járt először Moszkvában: a háború előtt két évig ő volt a moszkvai magyar katonai attasé. Iseri a várost, mint a tenyerét! Kiválóan tud oroszul!

De nem. Nem Asztalos lett a miniszterelnök. Nem is Kékes vezérezredes, a magyar királyi honvédség vezérkari főnöke, aki ugyancsak Moszkvából érkezett hozzánk Debrecenbe, hanem a tökfilkó Márkus, aki most azon töri a fejét, melyik régebbi miniszterelnökhöz próbáljon hasonlítani. Sztójay biztosan nem jó példakép. Imrédy sem. És Gömbös? Hát, ebben a mai világban őt sem ajánlatos követni. Akkor talán Bethlen? Márkus személyesen ismer-te Bethlent: fiatal tiszt korában, székely születésű lévén, eljárt az Erdélyi Szövetség hadtör-téneti előadásaira, ahol többnyire Bethlen elnökölt. Mostanában pedig, néhány nappal ki-nevezése előtt, Bethlennel álmodott. Álmában Bethlen ugyanúgy jelentkezett a szovjeteknél, ahogyan októberben ő, Márkus tette. Csakhogy Bethlennel – az álom szerint – a szovjetek nem bántak annyira kesztyűs kézzel, mint vele: géppisztolycsövet szorítottak a halántéká-hoz, és összekötötték a kezét. Ezek szerint Bethlenhez sem érdemes túlzottan hasonlítani.

Az is meglepő volt, hogy Kékes teljesen kimaradt a kormányból. Semmilyen szerep sem jutott neki. Mert Asztalos legalább kapott egy miniszteri tárcát, még ha az a közel-látási tárca is, amely nem éppen hálás feladatokkal jár. Közellátási miniszternek lenni egy háború utáni, legyőzött, megszállt és még fel is szabadított országban, ahol előrelátható-lag húsz év múlva sem lesz közellátás, nem ígérkezik diadalmenetnek.

Úgyhogy Asztalost még annyira sem irigyelhetjük, mint Kékest. Viszont, Kékessel el-lentétben, Asztalost később sem fogják felelősségre vonni korábbi cselekedeteiért, holott aki a német megszállás után lett a csendőrség országos felügyeletének főparancsnoka, azt volna miért felelősségre vonni.

A kormánytagok nevét nem sorolom. Elég, ha annyit tudunk, hogy Mezei lett a belügy-miniszter. Ez is meglepetés. Mi azt hittük, hogy Réti fogja kapni a belügyi tárcát. Réti ré-gi kommunista, a szovjet elvtársak megbíznak benne. Tizenöt évet ült Szegeden, a Csil-lagban, amíg a háború előestéjén ki nem került a Szovjetunióba. Biztosak voltunk ben-ne, hogy a közigazgatás kiépítését Réti fogja kézbe venni, a rá jellemző agyafúrtsággal. De nem. Nem Réti lett a belügyminiszter. Már amikor megláttuk, hogy a Vörös Hadsereg tiszti egyenruhájában, őrnagyi rangjelzéssel bukkan fel a Darabos utcában Csokonai szü-lőházánál, vagy a Csapó utcában a Zsibongó nevű bolhapiacra, rögtön tudtuk, hogy nem ő lesz a belügyminiszter, hanem valaki más.

Szovjet tiszti egyenruhában még a szovjetek által harmatfrissen felszabadított Magyar-országon sem lehet belügyminiszteri tárcát viselni. A politikai rendőrséget megszervezni, azt esetleg lehet.

De nem is Ordas lett a belügyminiszter, nem is Verő, nem is Rónai. Pedig ezek is meg-bízható, régi kommunisták, a moszkvai magyar pártvezetőség tagjai, akik mesterfokon, már-már reflexszerűen éltek túl az összes párttisztítást az 1930-as évek elejétől napjainkig. Nem, hanem Mezei kapta a belügyi tárcát. Pedig Mezei egyszer sem járt Moszkvában, és nem kommunista, csak éppen jól megértik egymást, a kommunisták meg ő. Mezei társad-alomtudós, a népi baloldal harcos publicistája, és jól ismeri az alföldi tanyák, falvak, vá-rosok társadalmi szerkezetét, ahogy az ott élő embereket is. Inkább otthon van ezen a te-repen, mint a Moszkvából érkezettek.

Még Rákosi elvtárs is tőle tájékozódik a kelet-magyarországi helyzet felől. Mindennap felhívja Mezei belügyminisztert Moszkvából, a Rezinovaja Dubinka vendéglő alagsorá-ból. Olykor másfél vagy két óra hosszat is beszél vele: utasításokat, baráti jótanácsokat ad neki. Időnként megkérdezi: vajon jegyzetel-e Mezei polgártárs? Vagy netalán fejben tud-ja tartani azt a sok fontos dolgot, amit ő, Rákosi a lelkére köt? (Rákosi képes volt olyan atavisztikus szavakat használni, mint „lélek”, noha a felszabadítandó országok moszkvai pártvezetői között ő volt a legjáratosabb a dialektikus materializmusban. Az is igaz persze, hogy az összes pártfőtítkár közül ő bírta a legrosszabbul a vodkát.)

Ezek a másfél-két órás beszélgetések nagy megtiszteltetésnek számítottak, sok erőt és lényeges útbaigazítást adtak Mezeinek, viszont igénybe vették az idejét. Márpedig a belügyminiszternek gondosan be kellett osztania minden percét, mert a belügyminisztérium összes tennivalója az ő nyakába szakadt. Nem volt titkársága, és nem volt költségvetési kerete, amiből fizetést adhatott volna, ezért nem voltak alkalmazottai sem. Takarítania is neki kelletne, ha a miniszteri tevékenység nem volna sokkal fontosabb a söprögetésnél. Még azt is Rákosi intézte el neki Moszkvából, hogy telefonvonalat kapjon, mert csak így tudja napi rendszerességgel eligazítani, kifaggatni és kérdőre vonni Mezeit a Rezinovaja alagsorából.

Rákosi egyébként meglepően tájékozott volt. Nyilván nemcsak Mezeitől, hanem a belügyminiszternél jobban értesült elvtársaktól is kapott információkat. Még a mi kis köztársaságunkról is tudott. Kérdezte Mezeitől: mit szándékozik tenni az önállósodott hőmpölyzugi térséggel?

A belügyminiszter fogadkozott: mihelyt lesznek megfelelő munkatársai, ő teljes lendülettel nekilát az új, demokratikus karhatalom megszervezésének. És mihelyt megszerveződött az új, demokratikus karhatalom, ő azt odavezényli Hömpölyzugba, és úgy oda csap, de úgy, mint kalapács az üllőre. Ő, Mezei igenis le fogja törni Mátrainak és társainak a szarvát, le bizony!

Sőt, még addig sem kell várni, amíg létrejön az új, demokratikus karhatalom, mert ő, Mezei beszélni fog a szovjet városparancsnokkal, Sznarjadov vezérőrnaggyal, vagy inkább a városban tartózkodó páncélos hadosztály parancsnokával, Tankamfibinszkij dandártábornokkal, és arra fogja kérni, hogy alakulataival sürgősen döntse meg a Hömpölyzugi Köztársaságot!

Rákosi kajánul nevetett a vonal túlvégén. Ez pedig azért is furcsának érződött, mert a Rezinovaja pincéjében nem volt szokás nevetgélni. Nem volt az egy vicces hely. Nem is volt jókedvében Rákosi, noha kétségkívül nevetés hallatszott a szájából. Szigorúan rászólt Mezeire, hogy ettől, mármint hogy a szovjetekhez forduljon, ő óva inti. Mit gondol Mezei, miért van egy olyan félreeső helynek, mint Hömpölyzug, olyan magas rangú parancsnoka, mint Polkovnyik ezredes?

Szinte hihetetlen, de így igaz: Rákosi még a hőmpölyzugi városparancsnok nevét is a fejében tartja!

Nevetni viszont azért nevetett, mert arra gondolt: az új, demokratikus karhatalom már teljes lendülettel, javában szerveződik, csak erről a belügyminiszternek, úgy látszik, még nincs tudomása.

Az új belügyminiszter munkaidejének legnagyobb részét a százával, ezrével érkező névmagyarosítási kérelmek intézése foglalta le. Aki azt hiszi, hogy egy fiatal demokráciában főleg vagy értelmetlen dolog a névmagyarosítás, az téved. A demokrácia összefér a névmagyarosítással, és nem zárja ki a származáson alapuló diszkriminációt sem.

Az Amerikai Egyesült Államok nem demokratikus ország? És ott vajon nincs faji megkülönböztetés, mi több, fajüldözés?

Nahát akkor! Nálunk sincs ez másképp.

Eddig a zsidókat üldözte a fasizmus, helytelenül, most a svábokat üldözi a demokrácia, helyesen. A magyarországi németek németül beszélnek, vagy legalábbis tudnak németül, és így eljátszották azt a jogukat, hogy továbbra is a magyar nemzethez tartozzanak, ugyanakkor a magyarországi németiség az egyetlen olyan üldözhető csoport, amely még nincs teljesen kifosztva.

Akinek most, felszabadulásunk után, amikor egyre kötelezőbb érvénnyel gyűlöljük a hitleri Németországot, német hangzású neve van, az arra számíthat, hogy a Vörös Hadsereg németnek tekinti és elviszi a Szovjetunióba munkaerőnek. Vagy ha mégsem, akkor majd az új magyar hatóság minősíti svábnak az illetőt, akit ezek után mint „népi németet”, azaz folkszdajcsot kitelepítenek. Ezt a kellemetlenséget sokan névmagyarosítással szeretnék elkerülni.

És aki hitelt érdemlően igazolja, hogy német hangzású neve ellenére jó magyar vérű ember, azt a belügyminiszter megszabadítja a név terhétől. Mert nem igaz ám, amit (a né-

met) Goethe (szintén német) színpadi hőse állít, hogy a név hang és füst. A név igenis teher, akár hasznos teher, akár ballaszt. Már csak ezért sem volna helyes, ha Mezei félvállról venné a személynevek magyarizálását.

De még a névmagyarosításnál is fontosabb a főispáni kinevezések előkészítése. Ez a kormány megalakulásától, december 21-től két héten át napi négy-öt óra késhegyig menő, személyeskedésektől sem mentes vitát jelentett a kormányüléseken. Ugyanakkor körültekintő, gondos munkát igényelt, amelyre Mezei nem sajnálta sem az időt, sem az energiát, és a számításba vehető jelöltekről részletesen beszámolt Rákosi elvtársnak. Ő pedig Mezei közléseit az Ordastól és Verőtől kapott hírekkel együtt a szovjet külügyi népbiztosnak, Presztuplenycikov elvtársnak továbbította, aki a maga részéről Sztálin elvtárral konzultált. Így hát nem csoda, hogy a szovjet felső vezetés név szerint ismerte a demokratikus magyar pártok fontosabb kádereit, részletes jellemzés állt róluk rendelkezésre. Mezei pedig csakhamar megtudhatta, hogy Presztuplenycikov külügyi népbiztos elvtárs milyen pártösszetételű tisztviselői kart lát kívánatosnak, szigorúan a koalíciós idők szellemében.

Amikor aztán január 4-én délelőtt fél tizenegykor, miután Márkus miniszterelnök irodájában már két és fél órája tartott az ordítózássá fajult nézetegyeztetés Mácsonya, a kisgazdapárti kultuszminiszter és Bálintovics, a szociáldemokrata igazságügy-miniszter között, megcsendült a miniszterelnök asztalán a pirosra festett katonai telefon, és a vonal túlvégén Nakazanycsikov elvtárs, a Szövetséges Ellenőrző Bizottság elnöke közölte az oroszul tudó Asztalos közellátási miniszterrel, hogy öt percen belül hallani akarja az új főispánok nevét, kiderült, hogy nincs szükség öt percre sem.

Annyi idő kellett rá, amíg az ember széthajtogat egy papírlapot.

Mezei belügyminiszter átvette Asztalostól a kagylót, nadrágzsebéből előhúzott egy összehajtott papírt, széthajtogatta, és beolvasta a telefonba a névsort. Még beszélt is Nakazanycsikov elvtárral néhány mondatot, amelyet a többiek nem értettek, az oroszul tudó Asztalos pedig úgy tett, mintha nem hallaná.

Amikor Mezei gyerek volt, az apja gazdaságában orosz hadifoglyok dolgoztak évekig. Tőlük tanulta meg a nyelvet. Aztán a mostani háború utolsó évében szerzett egy nyelvkönyvet, és felfrissítette gyerekkori tudását, mert előre látta, hogy hasznát veszi majd. Nincs ebben semmi meglepő.

Abban sincs semmi meglepő, hogy a Magyarország éléskamrájának számító Állóvíz megye élére kommunista főispán került. Azon pedig Mezeinek nem sokat kellett gondolkoznia, ki az a nagy munkabírású, erélyes, határozott ember, aki főispánként végre tudja hajtani a rábízott feladatokat, és akinek tekintélye is van a megyében. Ez az ember Mrázik elvtárs, az ő régi ismerőse. Igaz ugyan, hogy Mrázik elvtársnak vannak már tisztségei, hiszen ő az Állóvíz megyei kommunista pártszervezet főtitkára, továbbá a kormány megalakulásakor kormánybiztossá is kinevezték, de így legalább tudni fogja a jobb kéz, hogy mit csinál a bal.

Lépjünk most egy kicsit vissza az időben, és vegyük szemügyre a 230 főből álló Nemzetgyűlést, amely Sztálin elvtárs 65. születésnapján, ha nem alakította is meg a törvényes magyar kormányt, de mindenesetre jóváhagyóan tudomásul vette annak megalakulását.

A történelem során két ízben is nevezetessé tette Debrecen városát a keblében ülésző hazafias nemzetgyűlés. Először 1849 elején történt, hogy közismert történelmi okokból Pest-Budáról Debrecenbe költözött a képviselőház, amely sok más törvény mellett megszavazta és kinyilvánította Magyarország függetlenségét. Másodszor a mi történetünk idején gyűlt össze Debrecenben az a rendkívüli törvényhozó testület, amely törvényt ugyan nem hozott, és ülésezni is csak egyszer ülésezett, ám azt az egy ülést az Előkészítő Bizottság nagyon alaposan előkészítette.

Az ülés helyszínén, amelyről mindjárt bővebben is beszéllek, a bizottság piros futószőnyeggel borította be a lépcsőt, a lépcsőfordulókra pálmákat és fikuszokat állíttatott, mindent a Vörös Hadsereg nagylelkű ajándékaiból, és a terem fűtése már napokkal az ülés előtt megkezdődött. Az Előkészítő Bizottság a cserépkályha közelében felállíttatott egy jókora pódiumot, amelyet a Vörös Hadseregtől kapott perzsaszőnyegekkel takartak le, a sző-

nyegekre pedig olyan, ugyancsak a Vörös Hadseregtől átengedett empire stílusú karosszék-ek kerültek a szovjet katonai delegáció számára, amelyek akár egy grófi kastélynak is díszére váltak volna.

Az Előkészítő Bizottság, amelynek elnöke Bazári, az újonnan kinevezett polgármester volt, a képviselőket, a Moszkvából érkező urak és elvtársak kivételével, a Nagyerdő szélén álló Augusta Szanatóriumban szállásolta el, és arról is gondoskodott, hogy a Második Ukrán Front tíz ponyvával fedett csapatszállító teherautója hozza-vigye a képviselőket az Augustából az Arany Bikába a napi háromszori étkezéshez, illetve a szállodából vissza a sanatóriumba, ahol a képviselők harminc-egyven főnyi szekciókban tanácskoznak a plenáris ülés eszmei tartalmának előkészítéséről, mert az már nem tartozott az Előkészítő Bizottság feladatához.

Viszont az Előkészítő Bizottságon belül megalakult a Személyi Adatfelvételi Bizottság, amelynek tagjai december második hete óta az Arany Bika Szálló előcsarnokában ülnek, és regisztrálják a felszabadított területekről Debrecenbe szállingózó képviselőket. Az igazság kedvéért megjegyzem, hogy többnyire teherautón szállingóztak, ugyanazokon a ponyvás csapatszállítókon, amelyek később az Augusta és a Bika között hozták-vitték őket napjában háromszor.

A képviselők pedig érkeztek tehergépkocsikon a felszabadult országrész minden szögletéből. Jöttek Makóról, Hódmezővásárhelyről, Mezőtúrról, de még Nyíregyházáról és Vásárosnaményból is. Volt a fejükön báránybőr kucsma, nyúlász kalap, lánctalp alól szabadult borsalino, újságpapírból hajtogatott csákó, múzeumból kiruccanó vörös bársony süveg, micisapka, svájcsapka, honvédsapka, zsinórtalanított vörös csillagos tányérsapka. Igazolták magukat pártagkönyvvel, menetlevéllel, keresztlevéllel, ajánlólevéllel, szabaduló levéllel, szerelmes levéllel, újságkivágással, csomagolópapírral, csokoládépapírral, zsírpapírral, halotti anyakönyvi kivonattal és más meggyőző dokumentumokkal.

A Személyi Adatfelvételi Bizottság ott ült a Vörös Hadseregtől kapott neoreneszánsz íróasztal mögött, és lelkiismeretesen vette fel a személyi adatokat. Vezeték- és keresztnév? Anyja neve? Lakóhely? Szakma, foglalkozás, mesterség? Pártállás?

Ma már több független kisgazda képviselőt nem fogadunk! Nemzeti parasztpárti képviselők még jöhetnek!

Az étkezési utalványokat a szivarszalomban lehet átvenni aláírás ellenében!

Egyszóval nagy volt a kavardás a Bika előcsarnokában, legalábbis december 12-ig, amikor Moszkvából befutott az a különvonat, amely az urakat, vagyis Márkust, Kékest és Asztalost, valamint az elvtársakat, vagyis Ordason, Verőn és Rónain kívül még tizenkét vezetősi tagot hozott Moszkvából.

Az említett férfiak, nem úgy, mint az Augustában lakó többi képviselő, az Arany Bikában kaptak szobát, akárcsak azok a szovjet gazdasági szakértők és magas rangú állambiztonsági tisztek, akik szintén a különvonattal érkeztek Debrecenbe.

Utóbbiaknak az új magyar politikai rendőrség kiépítése, a személyi állomány kiválogatása és kiképzése lesz a feladatuk. A gazdasági szakemberekre pedig nem kevésbé fontos munka vár: az előrenyomuló Vörös Hadsereget követve beutazzák az ország felszabadított részét, hogy áttekintést nyerjenek az ipar és a bányászat állapotáról. Egyrészt a lerombolt vagy a németek által leszerelt üzemeket és gyárakat működésképesé teszik, vagyis gondoskodnak a termelés beindításáról. Másrészt a működésképes üzemeket és gyárakat leszerelik és a Szovjetunióba szállítják, esetleg a szakképzett munkaerővel együtt, vagyis gondoskodnak a háborús jóvátételről.

Ezenkívül a városokban található bankok és takarékpénztárak fölött is szemlét óhajtanak tartani, hogy közlelő tanulmányozhassák a magyar pénzügyintézetek működését. Különösen kíváncsiak a nemsokára felszabaduló főváros bankjaira, leginkább azok arany- és valutakészleteire, valamint a magánszemélyek letétbe helyezett értéktárgyaira.

Amióta a különvonat utasai az Arany Bikában laknak, egy csapásra megszűnt az addigi nyüzsgés. A bejárat előtt az utcán és bent az előcsarnokban is szovjet fegyveres őrség áll: idekint igazoltatnak, odabent motoznak. Az első napokban belépőcédulát is követeltek, amiből óriási kavardás támadt, mert senki sem tudta, ők sem, ki volna illetékes ilyen cédula kiállítására.

De aztán, amióta a képviselők zárt alakzatban, teherautón közlekednek a Bika és az Augusztia között, ezek a gondok jóformán teljesen megszűntek.

A plenáris ülésre a Református Kollégium oratóriumában került sor, ugyanabban az imateremben, ahol egy évszázaddal ezelőtt Kossuth kimondta a Habsburg-dinasztia trónfosztását, és Magyarországot köztársasággá nyilvánította. Erre gondolt Presztuplenycsikov külügyi népbiztos elvtárs, amikor ellentmondást nem tűrően kijelentette: márpedig az új kormány Debrecenben fog megalakulni, még akkor is, ha Szegeden sokkal egyszerűbb volna előkészíteni és megtartani a nemzetgyűlést.

Persztuplenycsikov elvtárs behatóan ismeri a magyar történelmet, és tudja, hogy Debrecen erősen kötődik haladó hagyományainkhoz, ellenben Szegednek reakciós múltja van. „Az új kormány – mondta Moszkvában Rákosinak – Debrecenben fog létrejönni, ahol Kossuth a bolsevizmus előzményévé tette a magyar forradalmat, nem pedig Szegeden, ahonét a Horthy-fasizmus indult hódító útjára!”

Az igazat megvallva, Sztálin elvtárs legjobb magyar tanítványának, Rákosi elvtársnak is jóval kellemesebb emlékei fűződtek Debrecenhez, mint Szegedhez. Debrecen a tevőlegesség, Szeged a szenvedőlegesség helye volt számára. Amikor a Tanácsköztársaság kereskedelmi népbiztosaként ellátogatott a román fronton harcoló vörös alakulatokhoz, Debrecenben követte el azokat a cselekményeket, amelyek miatt Szegeden töltötte szabadságvesztését.

Az imaterem a református kollégium második emeletén található.

Ha az ember megpillantja ezt a sárga épületkolosszust a Nagytemplom mögött, szinte arra számít: mindjárt kilépnek a hatalmas kapu széles ívei alól sötét tógájukban és oldalt kicsúcsosodó fővegükben a régi diákok. A megkopott lépcsők, a termek hosszú sora, a hármas kereszttagolású ablakok, a méltóságteljes, vastag bolthajtások felidéznek a reneszánsz derűt, amint a kálvinista puritánsággal párosul. Azt hinné az ember, hogy ez a nagyszerű építmény, amelyet sokan az oxfordi egyetemhez hasonlítanak, legalább félezer éve itt áll, pedig csupán a régi kollégiumot elpusztító 1802-es nagy tűzvész után épült.

Ha fölmegyünk a többi képviselővel együtt a második emeletre, sok híres régi tanár portréja között megpillanthatjuk a varázslóként és ördögidézőként számon tartott Hatvani professzort is, fején bodros paróka, kezében fönsegesen elaggott fóliás.

A bejáratnál egy felirat Isten igéjének meghallására int. A fából készült karzatot faragás díszíti, a szószék és az orgona arra emlékeztet, hogy templomban vagyunk, ahol békeidőben a bent és kint lakó diákok esténként elmerülhetnek a közös áhítatban. A padok, padosorok is olyanok, mint akármelyik református templomban. Az orgona alatt egy kis méretű ércoroszlán áll, mellette felirat hívja fel a figyelmet, hogy az állat 1849. január 9. és május 31. között végighallgatta a képviselőház tanácskozásait. Kis réztáblák hirdetik: itt ült Vukovics. Itt ült Irányi. Itt ült Jókai. Itt ült báró Kemény. Itt ült báró Jósika. Itt ült Hunfalvy. És: itt ült Kossuth.

Arra a helyre, ahol Kossuth ült, Bazári polgármester egy csokor piros rózsát rakott. Ezzel a tapintatos gesztussal intette a jelenlevőket: senki se akarjon Kossuth helyére ülni. A mai Magyarországon nincs Kossuthhoz mérhető személyiség, és azért gyűltünk itt össze, hogy ne is legyen rá szükség soha többé.

A Nemzetgyűlés polgári képviselői, de még a szociáldemokraták, sőt az egyszerűbb kommunista elvtársak is izgatottan találgatták, hogyan fogják megalakítani a kormányt a testület tagjai, vagyis ők. Nyilván szavazni kell. De vajon személyenkénti nyílt szavazás lesz-e, vagy titkos?

És egyáltalán: miről kell majd szavazni? Kiről?

Ronyvár kőműves Karcagról (MKP) elmagyarázza: természetesen a miniszterelnökről szoktak ilyenkor szavazni. Aztán a miniszterelnök összeválogatja a neki megfelelő minisztereket, bemutatja őket nekünk, mi pedig vagy elfogadjuk a kormányt, vagy nem. Ha elfogadjuk, nincsen semmi baj, ha meg nem fogadjuk el...

De nem úgy van, kiáltja Halperc géplakatos Püspökladányból (SZDP), mert itt az új demokratikus pártok megmérettetésére fog sor kerülni! És amelyik párt a legtöbb szavazatot kapja, az fogja megnevezni a miniszterelnököt! (A 230 képviselőből legalább 90 kommunista és 50 szociáldemokrata volt, Halperc pedig hitt a munkásegységben, a két marxista munkáspárt összefogásában.)

De nem úgy van, kiáltja Pallagi egyéni gazdálkodó Kisújszállásról (FKgP), mert a miniszterelnököt az államfő nevezi ki, és egyelőre nincs államfő! Vagy maguk szerint van? Mert én, hiába nézek jobbra, nézek balra, ilyen közjogi méltóságot nem látok!

Akkor mi most, kérdi Bönye fuvarozó Törökszentmiklósról (párton kívüli demokrata), azért vagyunk itt, hogy elnököt válasszunk?

Nem is királyt! Nem is császárt! Nem is kormányzót! Mert azt ugye végképp nem!

A tájékozottabb kommunista elvtársak, Ordas, Verő és Rónai, vészjósló arccal hallgattak.

Reggel kilenc óra tíz perckor belépett a szovjet delegáció. Helyet foglalt a pódiumon Furazskin hadseregtábornok és Rasztracsik ezredes a Szövetséges Ellenőrző Bizottságtól, Pozsivjomkin gazdasági kormánybiztos és Uvigyimkin külügyi kormánybiztos, Sznarjadov városparancsnok és Jazikoznajszkij, a tolmács.

Padsorainkban egy emberként felállva, szünni nem akaró ütemes tapssal üdvözöltük őket.

A Nemzetgyűlés munkája Sztálin elvtárs 65. születésnapján a következőképpen alakul. Dél előtt fél tízkor a Nemzetgyűlés élesen elítéli a fasizmust, amely Magyarországot a pusztulás szélére sodorta. Kilenc óra ötven perckor a magyar nép nevében köszönetet mond a Vörös Hadseregnek, amiért felszabadítja Magyarországot, a szovjet hősöknek, amiért életüket adják a magyar szabadságért, Magyarország önállóságáért.

Tíz óra nyolc perckor a Nemzetgyűlés köszönetet mond Sztálin generalisszimusznak, a népek bölcs tanítójának, amiért jóindulattal van Magyarország iránt, és már eddig is tetteivel bizonyította, hogy hazánkból szabad és független országot farag. Tíz óra tizenöt perckor a Nemzetgyűlés köszönti Sztálin generalisszimuszt 65. születésnapja alkalmából, és kívánunk neki további eredményes irányítás fémjelezte diadalmas évtizedeket.

Tíz óra huszonkét perckor Kárteszi közellátásért felelős megyei főlevéltáros átnyújtja a Nemzetgyűlés születésnapjára ajándékát, a nagy kapacitású Győző-gőzmalom, valamint a miskolci Phoenix Mezőgazdasági Gépgyár kulcsait. A kulcsokat Furazskin hadseregtábornok veszi át, meleg hangú köszönetnyilvánítás kíséretében, majd továbbadja őket a pódiumra civil ruhában lépő Kaznokradov akadémikusnak, aki a hazánkba látogató szovjet gazdasági szakértők testületének alelnöke.

Fél tizenegykor a Nemzetgyűlés hitet tesz a magyar–szovjet barátság elmélyítése mellett. Háromnegyed tizenegykor hitet tesz a magyar nép élni akarása mellett. Tizenegy óra két perckor hitet tesz a demokrácia és a demokratikus erők összefogása mellett. Negyed tizenkettőkor hitet tesz a közlekedés helyreállítása mellett. Tizenegy óra huszonkilenc perckor hitet tesz az egész felszabadult ország újjáépítése mellett. Tizenegy óra negyvenhárom perckor hitet tesz a pénzügyi stabilitás megteremtése mellett. A déli harangzó felcsendülésekor hitet tesz a haladó szellemiségű közoktatás megszervezése mellett. Negyed egykor hitet tesz a hitbizományok felosztása mellett.

Fél egytől fél kettőig ebédszünet.

Az ebéd elfogyasztására az Arany Bika földszinti nagytermében kerül sor. A képviselők az odáig vezető rövid utat zárt alakzatban, csapatszállító teherautókon teszik meg. Az ebéd mellé minden képviselő kap egy darab szivart és egy pohár sört. Egyéb szeszesitalok nem kísérik az ebédet.

Fél kettőkor, immár ismét a református kollégium oratóriumában Furazskin hadseregtábornok rövid beszédet mond. Ennek a beszédnek az a lényege, hogy a felszabadult Magyarországot a magyar népnek kell birtokba vennie, de ahhoz, hogy birtokba vehesse, újja kell építenie. Ahhoz, hogy újjáépíthesse és birtokba vehesse, törvényes kormányt kell létrehoznia. A nagy Szovjetunió segít a kis magyar népnek mindenben: az ország birtokba vételében is, meg a törvényes kormány létrehozásában is.

Aki a Nemzetgyűlés képviselői közül eddig nem tudta, hogyan jön létre egy felszabadított ország törvényes kormánya, az most megtudhatta.

Furazskin hadseregtábornok a nadrágzsebéből előhúzott egy összehajtott papírt, szét-hajtogatta, és a Nemzetgyűlés előtt minden ceremónia, minden teketória nélkül felolvasta a törvényes magyar kormány névsorát. A miniszterelnök, párton kívüli, és kilenc miniszter neve hangzott el, ebből három kommunista, három kisgazda, ketten szociáldemokraták, és egy miniszter nemzeti parasztpárti.

A miniszterelnök neve egy kis félreértésre adott okot, mert a gyors diktálás közben az u betű, úgy látszik, elsikkadt, ezért a nevet a magas rangú katona úgy ejtette, hogy Marx.

No, de sebjaj! Tolmács is van a világon! Jazikoznajszkij tolmács eddig is zökkenőmentesen végezte dolgát, most is visszaadja a személynevek izes magyar hangzását. Hát persze: nem Marx a miniszterelnökünk, hanem Márkus, és nem Mjasznaja a kultuszminiszter, hanem Mácsonya.

A legvégén azonban kiderült, hogy a tolmácsolás nehézségei néha áthidalhatatlanok. Furazskin hadseregtábornok utolsóként a közellátási minisztert nevezte meg. Azt mondta: Gegegyus. Ezt a furcsa hangzású nevet elvileg úgy kellett volna magyarra fordítani, hogy Hegedüs. Igen ám, de a tolmács nem ezt mondta, hanem azt, hogy Asztalos. A hadseregtábornok belenézett a papírba, összeráncolta a szemöldökét, és még egyszer azt mondta: Gegegyus. A tolmács ezt ismét így ültette át magyarra: Asztalos.

Furazskin galléron ragadta a tolmácsot, és ordított valamit, amit a tolmács nem tudott fordítani, mert a hadseregtábornok elkapta a nyakát, és fojtogatta.

Az ünneprontó pillanatoknak egy keskeny arcú, szürke öltönyös emberke vetett véget, aki-ről csak annyit tudunk, hogy ő is a moszkvai különvonattal érkezett Debrecenbe. Felugrott a pódiumra, és súgott valamit a hadseregtábornoknak, aki azonnal elengedte a tolmácsot, és megpróbálta, nem is egészen sikertelenül, kimondani Asztalos nevét. Így mondta: Asztolop!

Különös arckifejezése ellentétben állt a mellét borító kitüntetésekkel. Ez a harcedzett katona, a Szovjetunió Hőse, a Szuvorov-rend és a Kutuzov-rend birtokosa, aki soha nem ijedt meg sem a pergőtűztől, sem a légítámadásoktól, sem az ellenségtől, sem a szövetségeseiktől, most mintha mégiscsak megijedt volna valamitől vagy valakitől.

Később a Moszkvából érkezett kommunisták széles körben terjesztették, hogy Asztolop oroszul tökfilkót jelent, és igen durva sértés.

Kissé furcsának tartottuk, hogy a kommunisták ezt a tényt, ha ugyan tény, közhírré teszik, nem pedig titkolják. Mert hiszen a tárcák pártfelosztásáról és a kormány személyi összetételéről Presztuplenycsikov külügyi népbiztos elvtárs hetekig egyeztetett Moszkvában a magyar kommunista elvtársakkal, és az utolsó pillanatban eszközölt személycserét, hogy tudniillik Gegegyus helyett Asztolop kerüljön be a kormányba, nyilván Rákosi elvtárs javasolta, Ordas, Verő és Rónai elvtársakkal egyetértésben.

Akkor meg miért kell híresztelni a szó jelentését? Miért kell világgá kürtölni, méghozzá épp a Nemzetgyűlésben, hogy a szavaknak jelentésük is van?

Mielőtt a Nemzetgyűlés befejezte munkáját, és a képviselők szétszéledtek volna, Furazskin hadseregtábornok tett egy utolsó bejelentést. Ez pedig úgy hangzott, hogy a magyar kormány a Szovjetunió kormányától további kézzelfogható segítséget is kap.

Intett Pozsivjomkin kormánybiztosnak, aki bejelentette, hogy ő a Szovjetunió kormánya nevében kinevezi országos – mármint hazánkban országos – közellátási kormánybiztosnak Réti elvtársat. És mielőtt hátrább lépett volna, intett Uvigyimkin kormánybiztosnak, aki bejelentette, hogy ő meg a Szovjetunió kormánya nevében kinevezi kelet-magyarországi közellátási kormánybiztosnak Mrázik elvtársat.

Néma csend fogadta mindkét bejelentést. Még a kommunista képviselőknek sem jutott eszükbe, hogy tapsoljanak. Pedig mindenki beláthatta, hogy a Szovjetunió azért adta nekünk ezt a két erőskezű kormánybiztos, mert ezáltal is enyhíteni akarja gondjainkat.

Mire Kagylósinak, a kisgazdapárti külügyminiszternek eszébe jutott, hogy közölje a Nemzetgyűléssel: még a mai napon magyar kormányküldöttség indul Moszkvába a fegyverszünet aláírása végett, addigra már a szovjet delegáció döngő léptekkel kivonult.

Bazári polgármester, aki az ebédszünet során, az Arany Bikában értesült róla, hogy ő kapja meg a pénzügyi tárcát, befejezettnek nyilvánította a Nemzetgyűlés munkáját, és a plenáris ülést berekesztette.

Az imateremben mozgolódás támadt. Képviselők nyújtózkodtak, padok recsegték, hátgerincek ropogtak.

Mrázik elvtárs, aki Állóvíz városát képviselte a Nemzetgyűlésben, odalépett a tíz perce kinevezett belügyminiszterhez, és gratulált neki. Mezei viszonzta a gratulációt, és azt mondta: ugye tisztában van vele Mrázik elvtárs, hogy kormánybiztosként ugyanúgy miniszteri hatásköre van, mint neki, Mezeinek? Annyi a különbség, hogy őt, Mezeit Presztuplenycsikov elvtárs, Mrázikot pedig Nakazanycsikov elvtárs nevezte ki. Szövetséges Ellenőrző Bizottság és Külügyi Népbiztosság: fogjunk össze, munkára fel!

Bezzeg Asztalos csendőrtábornok hiába várta, hogy Réti kormánybiztos odalépjön hozzá, és gratuláljon. Még nem tudta, hogy Réti ugyanúgy miniszter, mint ő, vagy még nála is miniszterebb. Néhány perc elteltével, dühtől remegve, ő ment oda Rétihez, hogy közölje vele a legsürgősebb utasításokat. Csakhogy Réti nemigen akart vele szóba állni. Közölte, hogy majd ő intézkedik a saját hatáskörében, és tovább beszélgetett oroszul egy másik civil ruhás férfival.

Ezúttal tudniillik Réti kormánybiztos is civil ruhát viselt. A csíkos zakó, amelyen meglátszott, hogy viselője a Zsibongón szerezte szovjet katonai húskonzervért, kiemelte Réti közel-keleti jellegű arcélét, amelyhez hasonlót régi asszír domborműveken láthatunk, csak persze Réti esetében hiányzott a göndör szakáll.

A miniszteri ranggal rendelkező csendőrtábornok gyűlölködve nézte a miniszteri hatáskörrel rendelkező moszkovitát. Keserűen gondolta: „Egy évvel ezelőtt az összes ilyen felakasztottam volna.” Réti, mint aki olvas a másik ember gondolataiban, egy pillanatra félbeszakította az orosz nyelvű beszélgetést, és fölényes mosollyal viszonzta Asztalos pillantását. Bizakodva gondolta: „Egy év múlva az összes ilyen fel fogjuk akasztani.”

Ha a Nemzetgyűlés emlékezetes órái felől még egy kicsit hátrább lépünk az időben, láthatjuk, hogy a három magyar tábornok, Márkus, Kékes és Asztalos az 1944-es év késő őszi heteit Moszkvában töltötte. A Sztrah i Trepet szállodában kaptak kényelmes lakosztályt, a Kandalszkaja utcában. Biztonságukra fegyveres őrség vigyázott.

Három tiszt volt az összekötő köztük és Presztuplenycsikov külügyi népbiztos között. Amolyan személyi titkárokként is működtek, és noha modorukat a magyarok egy kissé nyersnek, mi több, olykor durvának is találták, mégis az ő feladatuk volt, hogy biztosítsák a tárgyalások munkafeltételeit, és gondoskodjanak a magyar vendégek személyes szükségleteiről.

Mindjárt az elején be is mutatkoztak: Oproszcsik, Doproszcsik, Peredoproszcsik.

Hol Asztalost, hol Kékest, hol Márkust ültették autóba, mindig csak egyiküket, és vitték a külügyi népbiztosságra. Ott külön-külön megcsodálhatták a népbiztos kimeríthetetlennek látszó energiáját és végtelennek érződő munkabírását. Az volt a benyomásuk, hogy Presztuplenycsikov sohasem alszik. A vele folytatott beszélgetésekre szinte kizárólag éjszaka került sor, de gyakran kora délelőtt vagy más napszakban is lekísérték az egyik vagy a másik magyar vendéget a telefonügyeletre, mert a népbiztos a vonal túlvégén valamit javasolni vagy kérdezni akart.

A beszélgetések alkalmával az összekötő tisztek tolmácsoltak. Mindhárman jól beszéltek magyarul. Asztalos eleinte megpróbálta hasznosítani orosz nyelvtudását, de udvariasan felszólították: inkább ne tegye. Jól is haladtak volna a megbeszélések a külügyi népbiztossal, ha a három tábornok egyetértésre jutott volna abban, melyikük a rangidős. Kékes azzal érvelt, hogy az ő rendfokozata a legmagasabb. Ő vezérezredes. Továbbá ő volt a vezérkar főnöke. Illetve még most is az, mert lehet, hogy Szálasi leváltotta, de az törvénytelen intézkedés volt. Asztalos magát tartotta rangidősnek, mert hiszen őt bízta meg a kormányzó a tárgyalások vezetésével. És mi az, hogy ő csak egy csendőrtábornok? Olyan rendfokozat nem is létezik! Őt a kormányzó soron kívül előléptette altábornaggyá! Lehet, hogy

az előléptetést nem hirdették ki, mert Szálasi megbuktatta a kormányzót, de az törvénytelen akció volt. Márkus viszont arra hívta fel a figyelmet, hogy az ő kezében volt a valószínű harcra való hadsereg, amellyel a németek ellen fordulhatott volna, ha ő ezt a lépést nem tartotta volna becstelenségnek. Úriember még az ellenségét sem árulja el, nemhogy a jóbarátját. Úgyhogy ő, Márkus a rangidős.

A Sztrah i Trepet szálloda végtelen befogadóképességűnek rémlett. A vendégnek az lehetett a benyomása, hogy a szobák, lakosztályok osztódással szaporodnak. Amikor Oproszcsik, Doproszcsik és Peredoproszcsik konzultációra vagy tárgyalásra kíséri az éppen soron levőt, a végtelenbe vesző, félhomályos folyosókon mintha órákig tartana a vándorút, és mintha ugyanaz a folyosóügyeletes bukkanna fel negyedszer, ötödször is.

Azokban az izgalmas hetekben a Kandalszkaja utcai magyar kolónia létszáma napról napra növekedett.

Elsőnek érkezett Asztalos csendőrtábornok, szeptember legvégén, repülőgéppel, amelyet ő maga vezetett. Kijelentette, hogy a magyar állam képviselőjeként fegyverszünetet óhajt kötni a Szovjetunióval. Felmutatta a kormányzó megbízólevelét, valamint Ubijstvennij alezredesnek, a kárpátjai szovjet partizánbrigád parancsnokának a kormányzóhoz intézett írásbeli figyelmeztetését, amely Presztuplenycikov külügyi népbiztos utasítására vonatkozott. A népbiztos közölte Asztalossal, hogy ő legalább tizenöt Ubijstvennij brigádparancsnokot ismer, és mindegyikük tevékenysége törvénytelen. De ez a kopár tény a fegyverszüneti tárgyalásokat nem fogja hátráltatni.

Bő két héttel később költözött be Márkus, a magyar királyi honvédség főparancsnoka, aki, miután figyelmeztetést kapott, hogy német hadműveleti főlötte, Hatzinger dandártábornok rövidesen le fogja tartóztatni, fehér zászlóval átgyalogolt a szovjet állásokig. Szívélyesen fogadták, egyenesen a Kandalszkaja utcába irányították.

Ugyanekkor futott be Homokföldvári, a bukaresti magyar nagykövet, Felhőfi követségi titkár és Pirperparker katonai attasé. Bukarestben, érthető okokból, nem volt maradásuk. Magyarországra nem mehettek, nyugati semleges országba még annyira sem. Jelentkeztek a román fővárosban tartózkodó Artyillerisztov marsallnál, aki csak annyit mondott: Moszkva, Kandalszkaja!

Laktak aztán olyan magyarok is a Sztrah i Trepet szállodában, akiknek még csak a létezéséről sem tudott a három tábornok, vagy ha tudtak is valamit, azt próbálták elhessegetni. Asztalos, akinek erős honvágya volt, egyszer a külügyi népbiztosságon fölvetette: nem volna-e lehetséges, hogy visszatérjen Magyarországra – természetesen a felszabadított részre –, és az ott föllelhető demokratikus politikusokból demokratikus kormányt alakítson?

Presztuplenycikov népbiztos, kialvatlanságtól vöröslő szemmel (ez is egy éjszakai beszélgetés volt) ránézett a levitézlett csendőrtábornokra, és azt mondta: nyet. Szerette és gyakran használta ezt a lágyan kezdődő, keményen végződő határozószócskát. Meg azt is mondta, hogy: nyelzja. Sőt, aztán még bőbeszédűbb lett: „Minek hazautaznotok? Él itt Moszkvában sok magyar, akikből *szuperdemokratikus* kormányt tudtok alakítani!” Kinyitott egy ajtót, és az ajtó mögött egy padon ott ült három férfi, ki tudja, mióta. Látszott rajtuk, hogy küzdenek az álmoság ellen.

Mondták a nevüket: Ordas, Verő és Rónai. Csupa Moszkvában élő magyar kommunista. Kiderült, hogy ők is ugyanabban a szállodában laknak, mint Asztalos, csak ők a túlóldalon, a Szamokrityicseszka utcai részen, ahol a Rezinovaja Dubinka vendéglő is található.

A külügyi népbiztos elgyönyörködött az arcokra kiülő kölcsönös bizalmatlanságban, amelyet szeretett volna egyfelől egy kissé oldani, hígítani, másfelől egy kissé még tömönyebbé tenni. Rájött: úgy kellene Moszkvában megalakítani a szuperdemokratikus magyar kormányt, hogy abban közreműködne néhány, jelenleg Magyarországon illegálisan élő polgári politikus, akik éppúgy magukra vonják majd a három tábornok gyűlöletét, ahogyan ellentétbe kerülnek majd a kommunista elvtársakkal is.

Rejtjeles rádióadásban utasította Ubijstvennij brigádparancsnokot (nem a kárpátjait, hanem azt, aki magyar néven, hamis papírokkal Pesten tevékenykedett), hogy lépjen

érintkezésbe a magyar antifasiszta ellenállás katonai és polgári szárnyával, ez utóbbi pedig dolgozzon ki egy demokratikus kormányprogramot.

Így történt, hogy Sasfia vezérkari őrnagy Pesten, az Izabella utcai reáliskola második emeleti fizikaszertárában, ahol Hildi tisztelő, a kisgazdapárt meghatározó személyisége rejtőzködött a nyilasok elől, november harmadik hetében megszervezett egy szigorúan titkos pártközi találkozót, ahol Hildin kívül jelen volt a szociáldemokrata Szakítsle, kommunista részről pedig Gyufa elvtárs. Némi zavart okozott, amikor Szakítsle megkérdezte Gyufától, hogy akkor most egy vagy két magyar kommunista párt van-e, és hogy a moszkvai emigránsok elismerik-e a pesti illegálisokat, de Sasfia, aki eredetileg tűzszerész volt, hatástalanította a kirobbanni készülő vitát. Azt mondta: felsőbb helyen az a határozott kívánság, hogy minden, tehát *minden* pesti demokratikus erő képviseltesse magát.

A három politikus ezek után alig másfél óra alatt kidolgozott egy rövid és tartalmas kormányprogramot. Ennek szövegét mindhárman leírták, a három példányt összehasonlították, apróbb javításokat eszközöltek, végül elégedetten felsóhajtottak. Ekkor Sasfia megkérdezte: az urak valamelyike tud-e autóról gondoskodni? Gyufa elvtárs, aki gépkocsiszerelő volt, azt felelte: ő ezt megoldja. A vezérkari őrnagy erre azt mondta: az urak legyenek másnap délelőtt kilenckor Lepénypusztán, az ideiglenes katonai repülőtéren. Az ott van Enying mellett, a Balatontól délre. Nyomatékosan kéri az urakat, legyenek pontosak. Egy percet se késsenek, de ne érkezzenek oda korábban se.

Sasfiának ugyanis volt egy megbízható beosztottja, Czinege repülő-főhadnagy, aki vállalta, hogy másnap reggel kihoz a székesfehérvári hangárból egy Hiúz CR-32-es felderítőgépet, amellyel kilenc órakor landol Lepénypusztán, majd az utasok beszállása után azonnal továbbindul a front, illetve a szovjet háttérország felé.

Csak hogy másnap kilenckor nem volt ott Lepénypusztán sem a politikusok autója, sem a repülőgép. Ott volt viszont a bekötőút szélén egy német gépesített lövészezred. Nyilván letértek a siófoki országról, hogy pihenőt tartsanak. Ügyet sem vetettek Sasfiára, aki ettől függetlenül percről percre nyugtalanabb lett.

Végre háromnegyed tízkor megjelenik a Hiúz CR-32-es. Leír egy kört a repülőtéren fölött, majd leszáll. Czinege, túlordítva az alapjáraton hagyott motort, elmondja, hogy az ügyeletes tiszt alig akarta kiengedni a gépet a hangárból. Végül sikerült meggyőzni, hogy ő, Czinege igenis kapott érvényes menetparancsot, csak éppen szóban kapta, de ez a meggyőzési folyamat beletelt majdnem egy órába. Sietni kell, mert a parancsnokságon perccen belül rájönnek, hogy ő egész egyszerűen ellopta a gépet.

A három politikus pedig nincs sehol.

Azonnal indulni kell!

Muszáj megvárni őket.

Tíz óra elmúlt, és Gyufának még mindig nem jöttek meg.

A német katonák felfigyelnek a huzamosabb ideje forgó légcsavarokra. Felélenkülnek, a gép felé mutogatnak. Az egyik tiszt, egy százados, közelebb lép, és leplezetlen érdeklődéssel mustrálja a gépet.

Akkor mi lesz, ha előveszi a pisztolyát, és ráparancsol Czinegére, hogy szálljon ki a Hiútból?

Nem veszi elő. Egyelőre nem. Viszont jön két másik tiszt is. A gépet nézik, mutogatnak, vitatkoznak valamin.

Czinege azt ordítja, hogy ő most azonnal felszáll. Az őrnagy úr még ebben a pillanatban döntse el, hogy beül vagy nem ül be. Mert ha nem ül be, akkor itt lesz hagyva. Akármelyik pillanatban jöhetnek értünk!

Fél tizenegy, és még mindig nem bukkan fel az enyingi bekötőúton a politikusokat szállító személyautó. Felbukkan viszont a Siófok felé húzódozó magaslaton a magyar tábori csendőrség jellegzetes terepjárója.

Sasfia beül, a Hiúz nekiiramodik, és a magasba emelkedik. Ötszáz méter fölött jut eszébe az őrnagynak, hogy nemcsak a demokratikus politikusok hiányoznak a gépről, ha-

nem a demokratikus kormányprogram is. Bizony ám, négy példányban kellett volna leírni, és egy példányt neki is el kellett volna tennie! És kellett volna írni egy francia nyelvű meghatalmazást, hogy ő, Sasfia őrnagy végszükség esetén tárgyalhasson az urak nevében!

Igaz ugyan, hogy se Gyufa, se Szakítsle, se Hildi nem tud franciául. Sőt még ő, Sasfia sem.

Így viszont örülhetett, hogy amikor délután Kamenyec-Podolszkij környékén leszálltak, és ő semmilyen dokumentummal nem tudta igazolni küldetését, nem jutott Czinege sorsára, aki nem fogja viszontlátni Magyarországot egyhamar, míg ő, Sasfia még ebben az évben, legkésőbb Luca napján ott fog állni a szétbombázott debreceni vasútállomáson.

Addig is, arra a kevés időre Moszkvába, a Kandalszkaja utcába, a Sztrah i Trepet szállóba került. Igaz, hogy ő csak egy egészen kicsi szobát kapott, de azért szoba volt az is. Igaz, hogy ő nem jutott el a külügyi népbiztosságra, de azért Oproszcsik, Doproszcsik és Peredoproszcsik adott neki papírt és ceruzát, hogy emlékezetből leírhasssa a demokratikus kormányprogramot. Amikor pedig leírta, udvariasan megkérték, hogy írja le még egyszer, hátha eszébe jutnak újabb részletek. Aztán leírátták vele harmadszor, negyedszer, tizedszer is. Ezzel pedig éppoly kellemesen, mint amilyen hasznosan telt az idő.

Később megtudta, miért nem jutott el a három demokratikus politikus Lepénypusztára. A Gyufa elvtárs által szerzett autó, egy 1939-es évjáratú Opel Admiral, még Székesfehérvár előtt defektet kapott, ami nem is csoda, tekintettel arra, hogy a páncélos harcjárművek összezúrták az útburkolatot. Ez önmagában véve még nem lett volna baj, hiszen Gyufa elvtárs percek alatt kicserélte a sérült kereket, csak hogy az út vége felé, már egészen közel Enyinghez, a kocsit másodszor is defektet kapott, és másik pótkerék nem volt a csomagtartóra csavarozva. Hildi tiszteletes begyalogolt Enyingre, ott szerzett gumifoltot és ragasztót, de mire Gyufa elvtárs megragasztotta, majd felpumpálta a kereket, éppen elrepült a fejük fölött a Hiúz CR-32-es.

Mire Kékes vezérezredes is megérkezett a Kandalszkaja utcába, már eldőlt, hogy mégsem Moszkvában lesz a magyar feltámadás, akarom mondani, kormányalakítás.

Kékes, a vezérkar főnöke október közepéig sűrűn hangoztatta, hogy Németország rövidesen beveti a csodafegyvert, és győztesen kerül ki a háborúból. A kormányzó éppen ezért nem bízott benne, és arról, hogy Asztalos Moszkvába repült a fegyverszünetről tárgyalni, Kékes állítólag nem is tudott. Annál inkább csodálkozott Szálasi hatalomátvétele után, amikor adjutánsa, Futurus alezredes így szólt hozzá: „Őszintén sajnálom, Gyula bátyám, de kénytelen vagyok letartóztatni téged”, és elkérte a pisztolyát.

A vezérezredes ragaszkodott hozzá, hogy letartóztatása előtt orvosi vizsgálaton essen át, és egy óvatlan pillanatban kimászott az egészségügyi szoba mosdójának ablakán. Kalandos utakon eljutott a kecskeméti ferences rendházba, ahol egy gyerekkori barátja volt a perjel, aki szerzetesi öltözéket adott rá. Ebben az öltözékben jelentkezett az október végén bevonuló szovjeteknél, akik néhány hétig nem tudták, mit kezdjenek vele, de aztán öltönyre és nyakkendőre cserélték a barátcsuhát, Kékest pedig a kemarovói különleges kísérleti láger helyett Moszkvába küldték, a Sztrah i Trepet szállóba.

Ott viszont nem sokáig örvendezhetett különlegesen szép fekvésű lakosztályának. Még csak alig néhány napja vitatkozott Asztalossal és Márkussal arról, hogy melyikük a rangidős, amikor felszólították: csomagoljon. Délután indul a Kijevi pályaudvarról az a különvonat, amely Debrecenbe szállítja az új, demokratikus magyar kormány tagjait, és ő, Kékes lesz a hadügyminiszter.

Arról már csak Debrecenben értesült, Luca napján, hogy az új, demokratikus magyar kormányban nem lesz hadügyi tárca, mert a kormánynak belátható időn belül nem lesz hadserege, és nem lesznek hadügyei.

A január huszadikai kormánytanácsülésen, amelyre a miniszterelnök irodájában, a városi pénzügyigazgatóság székházának emeletén került sor, egyéb napirendi pontok mellett szó esett a hömpölyzugi szeparatizmus kérdéséről is. A tanácsülés természetesen nem ezzel kezdődött, hanem azzal, hogy Márkus miniszterelnök bejelentette: a Vörös Hadsereg a főváros pesti oldalán az utolsó fasiszta ellenállási gócot is felszámolta.

Bálintovics igazságügy-miniszter azt javasolta, hogy a világtörténelmi esemény alkalmából tűzzük ki Debrecenben az összes köz- és lakóépületre a szovjet zászlót, valamint a magyar nemzetiszínű trikólórt.

A javaslat végül olyan értelemben módosult, hogy határozatot fogadtunk el: sürgősen felmérjük, hány szovjet zászló áll rendelkezésünkre, és az említett párosításból ennek megfelelő számút tűzünk ki a középületekre, szigorúan fontossági sorrendben: városháza, vasútállomás, színház, kormányirodák, satöbbi.

Bazári pénzügyminiszter problémafelvetése szintén a világtörténelmi eseménnyel, Pest maradéktalan felszabadításával függött össze. A Bazári által megfogalmazott gondot, nehézséget, aggályt és bökkenőt röviden így foglalhatnám össze: *nincs pénzünk*. Eddig sem volt, na de most aztán végképp nincs. Már csak azért sincs, mert a felszabadított pesti bankok pénz- és nemesfém-tartalékait a felszabadító Vörös Hadsereg, hogy is mondjam csak, saját érdekeltégi szférájába vonta.

A Magyar Nemzeti Bank Hold utcai székházában már január tizenhatodikán megjelent egy magas rangú szovjet küldöttség: Pozsivjomkin és Uvigyimkin kormánybiztosok, továbbá Razbojnyik ezredes, Hiscsnyicseszki alezredes, Zahvatcsik őrnagy és Naljotcsik százados. Közölték Panovszkyval, a bank vezérigazgatójával, aki a bank bombabiztos földalatti pánccéltermében tartózkodott, hogy *hoztak* egy kis pénzt. Értjük, ugye? Hoztuk! Mert mi hozzuk!

Nem is olyan keveset hoztak: háromszázmillió pengőt, tízezres címletekben. Vagyis harmincezer darab tízezer pengős bankjegyet. Frissek, ropogósak, most nyomtatták őket Moszkvában, a Gyenyzsatnaja utcai bankjegynyomdában. Ugye milyen szépek? Mindössze az a baj velük, hogy a hétköznapi forgalomban nehéz felváltani őket. Így hát ők, Pozsivjomkin, Uvigyimkin és a többiek, a moszkvai nyomtatású háromszázmillióért elvinnének másik háromszázmilliót, csak persze kisebb címletekben. El is vitték a Magyar Nemzeti Bankban tartalékolt összes tíz-, húsz- és ötvenpengős bankjegyet.

A Magyar Általános Hitelbank teljes pénzkészletét azzal az indoklással foglalták le, hogy hitel akarunk nyújtani a Debrecenben tevékenykedő törvényes, demokratikus magyar kormányoknak.

A Postatakarékpénztárban és a Székesfővárosi Takarékpénztárban kevesebbet körülményeskedtek. Ezeket az intézményeket gyorsan, szakszerűen kirámolták. Később, amikor magyar részről emiatt panaszt tettek, Grabityelszkij városparancsnok szétárta a karját, mondván: a magyarok csakis magukat hibáztathatják, elvégre a takarékpénztárak épületét nem örizte senki.

Éppen ezért az Első Magyar Leszámítoló és Pénzváltó Bank elé maga Grabityelszkij állított kétfőnyi fegyveres őrseget. Majd belátva, hogy ez kevés lesz, a létszámot még aznap délelőtt megduplázta, és így már négy, délben már nyolc, kora délután már tizenhat, este már harminckét katona állt a bank előtt. Ezek aztán éjszaka behatoltak az épületbe, és az ott letétbe helyezett értéktárgyak közül a törhetőket, például a porcelán étkészleteket vagy az etruszk vázákat szilánkos állapotba hozták, a lapíthatókat pedig, arany misekelyheket, ezüstkancsókat, más efféléket csizmatalppal való ráhatás révén tömörítették, majd ismeretlen helyre szállították.

Ellentétben a leszámítoló bankkal, amelynek alkalmazottai nem voltak jelen az említett eseményeknél, a Pesti Magyar Kereskedelmi Bank munkatársnői testileg is érintkezésbe léptek a felszabadítókkal, és olyan romantikusan hangzó, egzotikus tünetegyütteseket vehettek át tőlük, mint: gonorrhoea, luesz és lágyfekély. Akinek egyikből sem jutott, az kénytelen volt megelégedni néhány tucat lapostetűvel. Cserébe a felszabadítók elvittek 1.120.760 pengőt és ismeretlen mennyiségű értékpapírt.

A Magyar–Olasz Bankban viszont az ott található 572.480 svájci frankon és 84.600 svéd koronán kívül a pesti cégvezető, Piski szájában felvillanó aranykoronák is magukra vonták felszabadítóink érdeklődését, és miután Piski a legcsekélyebb együttműködési hajlandóságot sem mutatta, amikor késsel próbálták lefeszégetni a nemesfémeket, kénytelenek voltak féltéglához folyamodni. Így persze a fogakat is eltávolították az alsó és felső állkapocsból, holott azokra nem támasztottak igényt.

Azt azonban el kell ismernünk, hogy a Budapesti Kereskedelmi Részvénytársaság épületéből nem vittek el semmit, ugyanis a hőség és a füst lehetetlenné tette, hogy bejussa-

nak az épületbe, miután részben félreértésből, részben több üveg jó minőségű konyak elfogyasztásából adódóan az előcsarnokot fellocsolták petróleummal, majd felgyújtották, és csak ezt követően jutott eszükbe, hogy előbb át kellett volna vizsgálni a páncélsekreányeket.

A Pénzügyi Központ már a harcok során kigyulladt és leégett, a Hazai Központi Hivatal pedig bombatalálatot kapott, és összedőlt.

Az újdonsült pénzügyminiszter meg akarta előzni a fenyegető inflációt, ugyanakkor a pénzhíányt is enyhíteni akarta. Egyrészt meg akarta akadályozni a nyugatra menekített háború előtti magyar pénz visszaáramlását, másrészt elkerülhetetlennek látta, hogy azonnal kivonják a forgalomból a Szovjetunióban nyomtatott fedezetlen hadipengőt.

Úgy képzelte: belső kényszerkölcsönökkel fokozatosan segíteni lehetne a pénzügyi gondokon. A forgalomban levő bankjegyeket közepén átlyukasztanánk, és az ilyen bankjegy az eredeti értékének a felét fogja érni, a tízpengős öt pengőt, a húszpengős tízet. Ez nagy érvágás lesz, de még mindig kisebb baj, mint az, ha a pénz értéke teljes egészében elvész.

A kommunista politikusok erről hallani sem akartak. Ők nem szerették volna megmenteni a pengőt. A pengő taszította Magyarországot bele a fasizmusba! Pusztuljon a pengő! És majd ha elpusztult, akkor megteremtjük az új, stabil nemzeti valutát, amely aztán legalább hetven évig erős marad!

Ezzel az elképzeléssel Mezei, a parasztpárti belügyminiszter is messzemenően egyetértett. Ő egyébként a mai kormánytanácsülésen a fekete piac gyors és radikális felszámolását szorgalmazta. A javaslatot, kissé meglepő módon, támogatta Asztalos közellátási miniszter, nemrég még csendőrtábornok. Hosszan és kissé körülményesen azt fejtegette, hogy vissza kell térnünk Jurcsek államtitkár 1942-ben kidolgozott beszállítási rendszeréhez és kereskedelmi korlátozásaihoz.

Bálintovics szocdem igazságügy-miniszter csatlakozott az előtte szólóhoz. Meglehet, hogy Jurcsek náci volt, és mint háborús bűnöst felelősségre fogjuk vonni (csak előbb kapjuk el!), de a rendszer, amit kitalált, működött.

A szabad piac ötletét kizárólag a kommunisták támogatták, pontosabban egyetlen kommunista, Réti országos kormánybiztos. Azt magyarázta: a batyuzást, a seftelést, a csencselést, a sibilást, a zug- és cserekereskedelmet a mostani körülmények között nem üldözni, hanem bátorítani kell!

Akinek van egy arany karkötője, és attól hajlandó megválni három tojásért, akkor vigye a három tojást, és lakjon vele jól, vagy süssön rántottát az unokáinak!

Tegnap a Batthyány utcában fel akartak akasztani egy péket, amiért elkérte a családi ékszereket a kenyérért. Mondom az embereknek: és ha felakasztjátok, akkor ki fog kenyeret sütni?

Mindenki segítsen magán úgy, ahogy tud!

Vagy az uraknak van jobb ötletük?

Ha kenyérjegyet nyomtatunk, tudunk érte kenyeret adni?

A másik kormánybiztos, Mrázik, aki szintén jelen volt a kormányülésen, szúrós szemmel méregette Rétit. Könnyen beszél a Moszkvából jött elvtárs! Ő, Mrázik még az ülés előtt megígérte neki, hogy mihelyt adnak a szovjetek vasúti kocsikat és mozdonyt, ő rögtön elindít Állóvízből a főváros felé negyven vagon krumplit. Azt is kiszámították, Réti és ő, Mrázik, mennyi lisztet kell Pestre szállítani ahhoz, hogy legalább ötszáz ezer embernek naponta legalább nyolcvan gramm kenyér jusson.

Persze, nem igazán könnyű a Vörös Hadsereg től mozdonyt szerezni azzal a hivatkozással, hogy éhezik a főváros. Otcshajnosztyenko ezredes például így szólt: „Tudja maga, mi az, hogy éhezés? Nálunk a leningrádi blokádnál három évig tartott, na ott volt éhezés. Ami Pesten van, az nem éhezés, hanem kutya picsája!”

Prinuszgyonij ezredes pedig megkérdezte: „Megették-e már az összes macskát? Megették-e már az összes patkányt? Megették-e már az összes derékszíjat? Megették-e már az összes bőrkesztyűt, bőrcipőt és bőrkabátot? Megették-e már az összes enyvet? Megették-e már az összes fakérget? Fogyasztják-e már a hullákat? Rabolnak-e már étkezési célból cse-

csemőt, kisgyereket? Micsoda? Még csak a lovagnál tartanak? Hát akkor, ami Pesten van, az nem éhezés, hanem kutya fasza!”

Réti elvtárs persze könnyen beszél, amikor pártfogolja a szabad piacot! Ott áll mögötte ő, Mrázik, Mrázik mögött pedig ott áll Magyarország délkeleti része, ahol viszonylag rend van, és ahol a termés jelentős részét sikerült betakarítani. De ha elindulnak az élelmiszerszállítmányok Pest felé, akkor hamarosan szükségünk lesz a Hömpölyzugban felhalmozott készletekre is!

A hömpölyzugi független állam kérdésében Mrázik elszánt szövetségesre talált Bazáriban, a kisgazdapárti pénzügyminiszterben. A következő napirendi pont a közbiztonság megszilárdítása volt. Bazári az asztalra csapott, és kijelentette: addig nem lesz itt közbiztonság, amíg olyan kiskirályságok és miniköztársaságok éktelenkednek a nemzet tésztén, mint Hömpölyzug!

Hogy ő, Bazári mást ne mondjon, Hömpölyzugin nem tudjuk beszélni sem az adót, sem az illetékeket. Márpedig a kormánynak egyelőre csak abból származik bevétele, amit az alföldi települések befizetnek! Hogy ő, Bazári mást ne mondjon. De azért mondhat mást is! A Debrecenben élő hömpölyzugi emigránsok arról számolnak be, hogy Mátrai rendszeresen folytat pénzváltást, és egy pengőért ad egy rubelt. Ami egyrészt azzal magyarázható, hogy a hömpölyzugi parancsnok, egy bizonyos Polkovnyik ezredes ellátja Mátrait szovjet pénzzel, és a nyereségen osztoznak. Másrészt meg azzal, hogy ez a reális átváltási arány, viszont a Szövetséges Ellenőrző Bizottság nekünk itt, Debrecenben háromszoros arányt írt elő.

Mi három pengőt adunk azért az egy rubelért, amelyet az illető, hadd ne mondjak nevet, Mátraitól egy pengőért kapott! Aztán az illető megint viszi a pengőt, és megint hozza a rubelt!

Ez, uraim, nem egyéb, mint a demokratikus, törvényes magyar kormány kifosztása. A pengő Debrecenből kiáramlik Hömpölyzugba! Az ő kis köztársaságuk légmentesen elzárkózik a külvilág elől, de a pengő elől érdekes módon nem zárkózik el!

Úgyhogy nagyon gyorsan csinálni kellene valamit! Például rendet.

Nem lehet. Nem engedik.

Ez Mezei belügyminiszter csüggedt hangja volt.

Hogy ő az előző napon beszélt a Szövetséges Ellenőrző Bizottsággal, és ott azt mondták neki, hogy ők nem akarnak beleszólni a magyar belügyekbe, mindazonáltal nem néznek jó szemmel az alulról jövő népi kezdeményezések erőszakos elsorvasztását. Ez magyarul azt jelenti, hogy Mátraihoz nem lehet hozzányúlni. Nem hagyják.

Ezt Mrázik nem értette. A pártszervezésben már bőséges tapasztalatai voltak, de a közigazgatásban újonc volt. Miért nem hagyják? Nekik talán nem érdekük, hogy Hömpölyzug bekapcsolódjék a közellátásba? Egyébként a pengőt Munkácson is egy az egyben váltják!

Oda is jó sok pénzt kivisznek, Mrázik elvtárs, de az már nem a Második, hanem a Negyedik Ukrán Front!

Csüggedt némaság és januári szürkület honolt a miniszterelnöki irodában. Csak Kagylósi külügyminiszter volt bizakodó. Hogy amikor megkérdezte, mi történjék a hömpölyzugi területtel, Presztuplenycikov külügyi népbiztos visszakérdezett: „Nektek kell-e közelednetek hozzánk, vagy nekünk hozzátok?” Ezekben a szavakban Kagylósi biztatást fedezett fel. Az önálló Hömpölyzug egyszer még bölcsője lehet egy nagyobb államalakulatnak, amely magába foglalná a Szatmárnémetitől Nagyváradon át Aradig húzódó magyarlakta területsávot. Ez az államalakulat önálló lenne, vagyis nem tartozna Romániához, és ez most a lényeg. Mert az már biztos, hogy Észak-Erdély román kézre kerül.

Szóval, Kagylósi külügyminiszter bizakodó volt. Pedig amikor visszatért Moszkvából, ahol aláírta a fegyverszüneti szerződést, a vonatról leszállva még ezt találta mondani: „Török üg. Százötven év.” ■ ■ ■

■ ■ ■
Márton László (Budapest, 1959): író, drámaíró, műfordító, esszéista.

